অধ্যায় ১ ঃ ব্যাকৰণৰ সাধাৰণ পৰিচয়

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য

১.২ পৰিচয়

১.৩ ব্যাকৰণ

১.৩.১ ব্যাকৰণৰ বুৎপত্তিগত অর্থ

১.৩.২ ব্যাকৰণৰ সংজ্ঞা

১.৩.৩ পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণ

১.৪ ব্যাকৰণ, ভাষাবিজ্ঞান আৰু ভাষাতত্ত্ব

১.৫ ব্যাকৰণৰ শ্রেণীবিভাগ

১.৬ ব্যাকৰণৰ উপাদান

১.৭ অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস

১.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১.৯ অধিক জানিবলৈ

১.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ব্যাকৰণৰ ব্যুৎপত্তিগত অর্থ আৰু সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰিব পাৰিব
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণৰ পার্থক্য নির্ণয় কৰিব পাৰিব
- 'ব্যাকৰণ', 'ভাষাবিজ্ঞান' আৰু 'ভাষাতত্ত্ব'ৰ লগত পৰিচিত হ'ব
- বিভিন্ন প্রকাৰৰ ব্যাকৰণৰ সূত্র আগবঢ়াব পাৰিব
- ব্যাকৰণৰ বিবিধ উপাদানৰ বিষয়ে চমু আভাস লাভ কৰিব
- অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ ইতিহাসৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

১.২ পৰিচয়

পৃথিৱীৰ প্রতিটো ভাষাৰে নিজস্ব এক গঠন প্রণালী থাকে। সামগ্রিকভাৱে কোনো ভাষাৰ গঠন পদ্ধতিৰ প্রণালীৱদ্ধ বিশ্লেষণ আৰু বিৱৰণকে সেই ভাষাৰ ব্যাকৰণ বোলে। ব্যাকৰণৰ ব্যুৎপত্তিগত অর্থ তথা ব্যাকৰণৰ সংজ্ঞা সম্পর্কে বিভিন্ন সময়ত ভিন্ ভিন্ ভাষাবিদে নিজস্ব মত

আগবঢ়াইছে। পৰম্পৰাগত আৰু আধুনিক ব্যাকৰণ হৈছে ভাষাৰ বৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণৰ দুটা বিশেষ পদ্ধতি। আন ভাষাসমূহৰ দৰে অসমীয়া ভাষাৰো ব্যাকৰণ পোৱা যায়। উইলিয়াম ৰবিন্সন হৈছে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ প্ৰণেতাসকলৰ পথ প্ৰদৰ্শক। তেওঁ ইংৰাজী ভাষাৰ মাধ্যমত পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ পুথি প্ৰণয়ন কৰে। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ দ্বাৰা ৰচিত *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* অসমীয়া ভাষাত ৰচিত প্ৰথম অসমীয়া ব্যাকৰণ। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ পিছত বহুকেইজন অসমীয়া ব্যাকৰণবিদৰ সৰু-বৰ কেইবাখনো ব্যাকৰণ পোৱা যায়। আপুনি এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে ব্যাকৰণৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা, ব্যাকৰণৰ শ্ৰেণীবিভাগ, উপাদান আৰু অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস — এই বিষয়সমূহৰ পৰিচয় লাভ কৰিব।

১.৩ ব্যাকৰণ

আমি সকলোৱে জানোঁ যে, পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। এই ভাষাসমূহৰ প্ৰত্যেকৰে একোটা নিজৰ শৃংখলা আৰু গঠন প্ৰণালী আছে। সেইবাবে কোনো এটা ভাষা শুদ্ধকৈ শিকিবলৈ হ'লে সেই ভাষাৰ নিৰ্দিষ্ট শৃংখলা আৰু গঠন প্ৰণালী সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাতো অতীব প্ৰয়োজনীয়। কোনো ভাষাৰ গঠন পদ্ধতিৰ প্ৰণালীৱদ্ধ অধ্যয়নৰ দ্বাৰা প্ৰস্তুত কৰা ভাষাবৈজ্ঞানিক বৰ্ণনাই হৈছে সেই ভাষাৰ ব্যাকৰণ।

১.৩.১ ব্যাকৰণৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ

ভাৰতীয় 'ব্যাকৰণ' অভিধাৰ প্ৰথম উল্লেখ পোৱা যায় বৈদিক যুগৰ 'ব্ৰাহ্মণ্য' সাহিত্যত। সংস্কৃত 'ব্যাকৰণ' শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ হৈছে — বিশেষ আৰু বিতংভাৱে কৰা বিশ্লেষণ (বি - আ - √কৃ + অনট্)। আকৌ, ইংৰাজী Grammar শব্দটোও লেটিনৰ মাজেৰে গ্ৰীক ভাষাৰপৰা আহিছে। গ্ৰীক ভাষাৰ Grammatika বা Grammatiké techné শব্দৰপৰা ইংৰাজী Grammar শব্দটো আহিছে। গ্ৰীক ভাষাত Gramma মানে 'আখৰ', Grammta মানে 'আখৰ জনা তত্ত্ব' আৰু Grammatiké techné-ৰ অৰ্থ হ'ল 'লেখন-কলা' (Art of writing) বা 'লিখা-পঢ়াৰ দক্ষতা' (Skill of reading and writing)। গ্ৰীক Grammatiké-ৰ পৰা উদ্ভূত লেটিন Grammaticus শব্দই ভাষা শুদ্ধকৈ ক'ব আৰু লিখিব জনা মানুহক বুজাইছিল। এই লেটিন শব্দটোৰপৰা ইংৰাজী Grammar শব্দটোৰ সৃষ্টি হয় বুলি আমি ক'ব পাৰোঁ। প্লেটো, এৰিষ্টটল, থ্ৰাস্ক আদি গ্ৰীক দাৰ্শনিকসকলে ব্যাকৰণক দৰ্শন শাস্ত্ৰৰ এক অংগ হিচাপে জ্ঞান কৰিছিল। ভাৰতৰ প্ৰসিদ্ধ ব্যাকৰণবিদ পাণিনিৰ স্থান ব্যাকৰণ চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত অতি উল্লেখযোগ্য। পাণিনিৰ ব্যাকৰণখন *অষ্টাধ্যায়ী* নামেৰে সুপৰিচিত। লিঅ'নাৰ্ড ব্লুমফিল্ডৰ মতে পাণিনিৰ *অষ্টাধ্যায়ী*খন "মানৱ বুদ্ধিমত্তাৰ মহানতম কীৰ্তিচিহ্ন" (Greatest monument of human intelligence)। পাণিনিৰ লগতে কাত্যায়ন,

পতঞ্জলি, হেমচন্দ্ৰ, বোপদেৱ আদি হ'ল বিখ্যাত ভাৰতীয় ব্যাকৰণবিদ । উল্লেখযোগ্য যে, মধ্যযুগৰ পৰা পণ্ডিতসকলে ব্যাকৰণক ভাষা সম্পৰ্কীয় কিছুমান সূত্ৰ বা নিয়ম (Rules) হিচাপে গণ্য কৰিছিল। কিন্তু বৰ্তমান ভাষাবিজ্ঞানৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে ব্যাকৰণৰ পৃথক সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰা হৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ইংৰাজী grammar শব্দটো কোনটো ভাষাৰপৰা আহিছে?

.....

১.৩.২ ব্যাকৰণৰ সংজ্ঞা

অতীতৰপৰা বৰ্তমানলৈকে ব্যাকৰণৰ বিভিন্ন দিশ পৰ্যালোচনা কৰি বিভিন্ন ভাষাবিদ আৰু বাগ্‌বিজ্ঞানীয়ে ব্যাকৰণৰ বিভিন্ন সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। তাৰে কিছুমান উল্লেখযোগ্য সংজ্ঞা হ'ল —

- "কোনো এটা ভাষাৰ গঠন পদ্ধতিৰ বিজ্ঞানসন্মত আৰু যথাসম্ভৱ বিতং বিশ্লেষণেই সেই ভাষাৰ ব্যাকৰণ।" (গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী)
- "কোনো এটা ভাষাৰ গঠনৰ তন্ন তন্ন বিচাৰ আৰু তাৰ শৃংখলাবদ্ধ বিৱৰণ হ'ল সেই ভাষাটোৰ ব্যাকৰণ।" (উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী)
- "যি বিদ্যাৰ দ্বাৰা কোনো ভাষাক বিশ্লেষণ কৰি তাৰ স্বৰূপ আলোচনা কৰা হয় আৰু সেই ভাষাৰ পঠন, লিখন আৰু কথোপকথনত তাক শুদ্ধভাৱে প্ৰয়োগ কৰা হয়, সেই বিদ্যাক সেই ভাষাৰ ব্যাকৰণ বোলে।" (সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়)
- "The grammar of a language may be regarded as a system of rules which relates stretches of sound (or sequences of marks on a flat surface) with meanings." (*Encyclopaedia Britannica*, Vol. VIII)
- "Grammar in the widest sense of the word is both the science and art of language." (Henry Sweet)

১.৩.৩ পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণ

ভাষাৰ বিজ্ঞানসন্মত বিচাৰ বিশ্লেষণ আৰম্ভ হোৱাৰ পূৰ্বকালত যি পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি ব্যাকৰণ ৰচনা কৰা হৈছিল, তাকে পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ (Traditional Grammar) বোলে। ইউৰোপ মহাদেশৰ গ্ৰীক, লেটিন আৰু নৱজাগৰণৰ সময়ৰ

ব্যাকৰণসমূহক এই শ্ৰেণীত ধৰা হয়। আনহাতে ভাষাৰ প্ৰচলিত অথবা বাস্তৱ ৰূপৰ বিশ্লেষণৰ ক্ষেত্ৰত গ্ৰহণ কৰা পদ্ধতিক আধুনিক ব্যাকৰণ (Modern Grammar) বোলে। পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণৰ মাজত আমি কিছুমান পাৰ্থক্য দেখিবলৈ পাওঁ। সেইসমূহ হ'ল —

- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ অষ্টাদশ শতিকাৰ পূৰ্বৰ সৃষ্টি; আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ প্ৰধানতঃ বিংশ শতিকাৰ বৰঙণি।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ নিদানমূলক বা নিদেৰ্শমূলক আৰু লিখিত ভাষাৰ ভুল আৰু শুদ্ধৰ বিচাৰ ইয়াৰ মূল উপজীব্য। ইয়াৰ বিপৰীতে আধুনিক নতুন ব্যাকৰণে ভাষাৰ যথাযথ ৰূপৰ বিতং বিৱৰণহে দাঙি ধৰে।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ বিশৃংখল, আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ সুশৃংখল।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণত বলিষ্ঠ যুক্তি আৰু সুনিৰ্দিষ্ট পদ্ধতি নাই; আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ যুক্তি আৰু পদ্ধতিৰ দিশত যথেষ্ট সবল।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ বিষয়নিষ্ঠ, আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ বস্তুনিষ্ঠ।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ ব্যাখ্যামূলক, আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ বৰ্ণনাত্মক।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ গ্ৰীক আৰু লেটিন ব্যাকৰণৰ ওপৰত ঘাইকৈ নিৰ্ভৰশীল। আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ ভাষাৰ বাস্তৱ তথ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।
- পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণত ভাষাৰ লিখিত ৰূপক (বিশেষকৈ ভাষাৰ সাহিত্যিক ৰূপক) অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া হয়; আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণত ভাষাৰ কথিত ৰূপক প্ৰাধান্য দিয়া হয়।

এনেধৰণে পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণৰ মাজত যথেষ্ট পাৰ্থক্য থকা দেখা যায়।

চিন্তা-চৰ্চা কৰক — ১.১

পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰি এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।

১.৪ ব্যাকৰণ, ভাষাবিজ্ঞান আৰু ভাষাতত্ত্ব

ভাষাৰ বিশ্লেষণ আৰু আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যাকৰণ, ভাষাবিজ্ঞান আৰু ভাষাতত্ত্ব — এই তিনিওটা শব্দ বহুল প্ৰচলিত। ভাষাতত্ত্ব আৰু ভাষাবিজ্ঞান নতুন, আনহাতে ব্যাকৰণ আপেক্ষিকভাৱে প্ৰাচীন শব্দ। ভাষাতত্ত্ব আৰু ভাষাবিজ্ঞানৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ হৈছে ক্ৰমে Philology আৰু Linguistics। ব্যাকৰণ শব্দটো ভাষাতত্ত্ব আৰু ভাষাবিজ্ঞানতকৈ কিছু পৃথক হ'লেও পিছৰ দুটা প্ৰায় সমাৰ্থক হিচাপে প্ৰয়োগ হোৱা দেখা যায়। কিন্তু তত্ত্বগতভাৱে তিনিওটা

শব্দৰ মৌলিক পার্থক্য আছে। আনহাতে, ভাষাৰ অধ্যয়নৰ দৃষ্টিভংগীৰ ক্ষেত্রতো তিনিওটা বিষয়ৰ পার্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। গ্রীক ভাষাৰ Philologia > লেটিন Philologia > ফৰাচী Philologia > ইংৰাজী Philology । এই Philology মূলতঃ লিখিত নথিৰ সৈতে জড়িত আৰু ইয়াত ভাষাৰ, বিশেষকৈ শব্দৰ বুৎপত্তিমূলক বিশ্লেষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হয়। আনহাতে Linguistics শব্দটো লেটিন lingua (মাত, কথা) আৰু istics (তত্ত্ব, জ্ঞান)ৰ সংযোগত গঠিত। ইয়াৰ অর্থ হৈছে ভাষাৰ বিজ্ঞান (Science of Language)। ভাষাৰ কথিত আৰু লিখিত দুয়োটা ৰূপৰ প্রণালীৱদ্ধ বিচাৰ-বিশ্লেষণৰ সৈতে ভাষাবিজ্ঞান জড়িত। বর্তমান সময়ত ভাষাবিজ্ঞান আৰু ব্যাকৰণৰ মাজৰ পার্থক্য কমি আহিছে। কিন্তু তথাপিও বিষয়বস্তুৰ নির্বাচন আৰু উপস্থাপনৰ ক্ষেত্রত কিছু পার্থক্য দেখা যায়।

১.৫ ব্যাকৰণৰ শ্রেণীবিভাগ

ভাষাৰ ব্যাকৰণ নানা প্রকাৰৰ হ'ব পাৰে। অধ্যয়ন পদ্ধতিৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰি ব্যাকৰণক ঘাইকৈ তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। সেয়া হ'ল —

- ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ (Historical Grammar)
- বর্ণনাত্মক ব্যাকৰণ (Descriptive Grammar)
- তুলনামূলক ব্যাকৰণ (Comparative Grammar)

ইয়াৰ উপৰি আৰু দুবিধ ব্যাকৰণৰ কথা ভাষাবিজ্ঞানীসকলে উল্লেখ কৰিছে। সেই দুবিধ হ'ল —

- বিৰোধাত্মক ব্যাকৰণ (Constructive or Transfer Grammar)
- ৰূপান্তৰসৃজন ব্যাকৰণ (Transformational or Generative Grammar)

- **ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ ঃ** কোনো এটা ভাষাই প্রাচীন কালৰ পৰা বিভিন্ন স্তৰৰ বিৱর্তনৰ মাজেৰে কেনেদৰে সাম্প্রতিক স্তৰত উপনীত হ'ল তাৰ বিৱৰণেই হ'ল ভাষাটোৰ ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ। এনে ব্যাকৰণত ভাষাৰ বংশানুক্রমিক বিচাৰ-বিশ্লেষণ পোৱা যায়। আন কথাত, ঐতিহাসিক ব্যাকৰণত এটা ভাষাৰ বিভিন্ন কালৰ ৰূপ অর্থাৎ জন্ম আৰু ক্রমবিকাশৰ ঐতিহাসিক পর্যালোচনা সন্নিৱিষ্ট হয়।
- **বর্ণনাত্মক ব্যাকৰণ ঃ** যি ব্যাকৰণত কোনো এটা ভাষাৰ কোনো এক নির্দিষ্ট সময়ৰ গঠন পদ্ধতিৰ প্রণালীবদ্ধ বিচাৰ-বিশ্লেষণ পোৱা যায়, তাকে সেই ভাষাটোৰ বর্ণনাত্মক ব্যাকৰণ বোলে। এই ব্যাকৰণ প্রস্তুত কৰোঁতে সেই ভাষাটোৰ ব্যৱহাৰিক দিশত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়। বর্ণনাত্মক ব্যাকৰণত আলোচিত ভাষাটোৰ অতীতৰ ৰূপ কি আছিল তালৈ চকু দিয়া নহয় আৰু ভৱিষ্যতত কেনে ৰূপ ল'ৱগৈ সেয়াও আলোচিত নহয়।
- **তুলনামূলক ব্যাকৰণ ঃ** যি ব্যাকৰণত কোনো এটা ভাষাৰ মূল উৎস আৰু তাৰ পৰিৱর্তিত আন আন ৰূপৰ মাজত থকা সম্বন্ধৰ তুলনা কৰা হয়, তাকে তুলনামূলক ব্যাকৰণ বোলে।

একাধিক ভাষাৰ তুলনাত্মক আলোচনা কৰাটো তুলনামূলক ব্যাকৰণৰ উদ্দেশ্য। উদাহৰণস্বৰূপে — একে মূল উৎস সংস্কৃতৰ পৰা পালি-প্ৰাকৃত-অপভ্ৰংশৰ উদ্ভৱ হৈছে। এই পালি-প্ৰাকৃত-অপভ্ৰংশৰ পৰা আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাসমূহ; যেনে — অসমীয়া, বঙালী, উড়িয়া, হিন্দী, মাৰাঠী আদি ভাষাৰ জন্ম হৈছে। যদিহে অসমীয়া ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত বিজ্ঞানসন্মত অধ্যয়ন চলাই অসমীয়া আৰু এই ভাষাসমূহৰ মাজত থকা সাদৃশ্য বা সম্বন্ধ নিৰূপণ কৰা হয়, তেনেহ'লে আমি তাক অসমীয়া ভাষাৰ তুলনামূলক ব্যাকৰণ বুলি ক'ব পাৰোঁ।

- **বিৰোধাত্মক ব্যাকৰণ ঃ** কোনো দুটা বা তাতোধিক ভাষাৰ বৰ্ণনাত্মক অধ্যয়নৰ জৰিয়তে পোৱা সমলক প্ৰাথমিক আধাৰ হিচাপে লৈ ভাষা দুটা বা ভাষাবোৰৰ মাজত থকা সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্যবোৰক (মিল আৰু অমিলবোৰক) পৃথকীকৰণ কৰিব পাৰি। এনেদৰে কোনো দুটা ভাষাৰ প্ৰথমতে বৰ্ণনাত্মক ব্যাকৰণ ৰচনা কৰি পিছত ভাষা দুটাৰ মাজত থকা বিপৰীত বৈশিষ্ট্যবোৰৰ বিৱৰণ যিখন ব্যাকৰণত সন্নিৱিষ্ট হয় সেই ব্যাকৰণখনৰ নাম হ'ব বিৰোধাত্মক ব্যাকৰণ। এনে ব্যাকৰণৰ দ্বাৰা এটা দ্বিতীয় ভাষা বা বিদেশী ভাষা শিকা আৰু শিকোৱাত সহায় হয়। এটা ভাষাৰ পৰা আন এটা ভাষালৈ অনুবাদ কৰোতে অনুবাদকসকলে বিৰোধাত্মক ব্যাকৰণৰ সহায় ল'ব পাৰে।
- **ৰূপান্তৰসৃজন ব্যাকৰণ ঃ** কেতিয়াবা একোটা ভাষাৰ মূল বাক্যবোৰৰ কিছুমান পৰিৱৰ্তিত ৰূপ থকা আমি দেখিবলৈ পাওঁ। উদাহৰণস্বৰূপে — হাবিখনত বাঘ আছে। — এই বাক্যটো আমি কেইবাটাও বাক্যলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিব পাৰো। অৱশ্যে মূল বাক্য আৰু এই ৰূপান্তৰিত বাক্যসমূহৰ মাজত সাধাৰণতে অৰ্থৰ তাৰতম্য ঘটা দেখা যায়। মূল বাক্যটোৰপৰা ৰূপান্তৰিত কৰিব পৰা বাক্যসমূহ হ'ল —

  (ক) হাবিখনত বাঘ আছেনে?

  (খ) হাবিখনত বাঘ নাইনে?

  (গ) হাবিখনত বাঘ নাথাকে?

  (ঘ) হাবিখনত বাঘ নায়েই?

  কেতিয়াবা আকৌ কেইবাটাও পৃথক পৃথক বাক্যক ভাব আৰু অৰ্থৰ সালসলনি নকৰাকৈয়ো মাত্ৰ এটা বাক্যত প্ৰকাশ কৰিব পাৰি। উদাহৰণস্বৰূপে —

  (ক) মানস বুদ্ধিমান ল'ৰা।

  (খ) মানস পৰিশ্ৰমী ল'ৰা।

  (গ) মানস ভাল ল'ৰা।

  এই তিনিওটা বাক্যক আমি এটা বাক্যত প্ৰকাশ কৰিব পাৰো। সেয়া হ'ল — মানস বুদ্ধিমান, পৰিশ্ৰমী আৰু ভাল ল'ৰা।

  এনে ধৰণে ভাষাত ব্যৱহাৰ কৰা বাক্য আৰু অন্যান্য আনুষংগিক পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰা আৰু পদ্ধতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা ব্যাকৰণক ৰূপান্তৰসৃজন ব্যাকৰণ বোলে।

  উল্লেখযোগ্য যে, যোৱা দশক কেইটাত ভাষা বিশ্লেষণ বা ব্যাকৰণতত্ত্বৰ বিভিন্ন দিশ

উন্মোচিত হৈ আহিছে। এনে নতুন দিশবোৰৰ নতুন নতুন নাম দি বহুকেইজন ভাষাবিজ্ঞানীয়ে নানা প্ৰকাৰৰ ব্যাকৰণৰ অৱতাৰণা কৰিছে। সেইবোৰ হ'ল — Stratificational Grammar, Case Grammar, Relational Grammar, Context Sensitive Grammar, Categorial Grammar ইত্যাদি।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ আৰু বৰ্ণনাত্মক ব্যাকৰণৰ পাৰ্থক্য আছেনে ?

.....

১.৬ ব্যাকৰণৰ উপাদান

সাধাৰণভাৱে আমি কোনো ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ অন্তৰ্ভুক্ত সকলো বিষয়কে ব্যাকৰণৰ উপাদান বুলি ক'ব পাৰোঁ। স্বৰধ্বনি, ব্যঞ্জনধ্বনি, ৰূপ, প্ৰত্যয়, ধাতু, বিশেষ্য, বিশেষণ, অব্যয়, কাৰক, বিভক্তি, সৰল বাক্য, মিশ্ৰ বাক্য, লিঙ্গ, বচন আদি সকলোবোৰ ব্যাকৰণৰ একো একোটা উপাদান। সাধাৰণতে আমি ব্যাকৰণৰ উপাদানসমূহক তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰোঁ। সেয়া হ'ল—

- **ধ্বনিতাত্ত্বিক উপাদান ঃ** ধ্বনিতত্ত্বৰ অন্তৰ্গত ধ্বনি আৰু বৰ্ণসমূহৰ বিষয়ে কৰা আলোচনাক ব্যাকৰণৰ ধ্বনিতাত্ত্বিক উপাদানে সামৰি লয়। স্বৰধ্বনি, ব্যঞ্জনধ্বনি, দ্বিস্বৰধ্বনি আদি বিভিন্ন ধ্বনি আৰু স্বৰবৰ্ণ, ব্যঞ্জনবৰ্ণ আদিৰ বিষয়ে ব্যাকৰণত আলোচনা কৰা হয়। ধ্বনি আৰু বৰ্ণ, বৰ্ণ আৰু আখৰ — এইসমূহৰ বিষয়েও ইয়াত বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰা হয়।
- **ৰূপতাত্ত্বিক উপাদান ঃ** ব্যাকৰণৰ ৰূপতাত্ত্বিক উপাদানসমূহ হ'ল — প্ৰাকৃতি (প্ৰাকৃতি, প্ৰাতিপদিক, ধাতু-প্ৰাকৃতি, নাম-ধাতু প্ৰাকৃতি আদি), সৰ্গ (উপসৰ্গ, অনুসৰ্গ, মধ্যসৰ্গ আদি), প্ৰত্যয় (কৃৎ, তদ্ধিত, স্ত্ৰীপ্ৰত্যয় আদি), বিভক্তি (শূন্য বিভক্তি, ক্ৰিয়াবিভক্তি, প্ৰথম বিভক্তি, দ্বিতীয়া বিভক্তি আদি), শব্দ (মৌলিক শব্দ, যৌগিক শব্দ আদি), বচন (একবচন, দ্বিবচন, বহুবচন, বচন-নিৰপেক্ষ ৰূপ আদি), লিঙ্গ (পুংলিঙ্গ, স্ত্ৰীলিঙ্গ, ক্লীবলিঙ্গ), কাল (অতীত, বৰ্তমান, ভৱিষ্যত), কৃদন্তৰূপ, ধাতুৰ সাধন (নাম ধাতু, পাঁচনী ধাতু), সমাস, পদ আৰু পদৰ শ্ৰেণীবিভাগ (সৰ্বনাম, অব্যয়, বিশেষণ, নামপদ — সাধাৰণ নামপদ, সম্বন্ধবাচক নামপদ, ক্ৰিয়াপদ — সকৰ্মক, অকৰ্মক, সমাপিকা, অসমাপিকা, নঞৰ্থক ক্ৰিয়াপদ আদি)।
- **বাক্যতাত্ত্বিক উপাদান ঃ** কোনো ভাষাৰ বাক্যৰ গঠন সম্পৰ্কীয় আলোচনা বাক্য বিশ্লেষণৰ উপাদানৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। বাক্য বিশ্লেষণৰ বিভিন্ন প্ৰণালী আৰু বাক্যৰ বিভিন্ন উপাদান, পদৰ সংগতি আৰু ক্ৰম (উদ্দেশ্য, বিধেয়, কৰ্তা, কৰ্ম আৰু অন্যান্য কাৰকৰ স্থান), বিভিন্ন ধৰণৰ বাক্য (সৰল বাক্য, যৌগিক বাক্য, মিশ্ৰ বাক্য, খণ্ড বাক্য, ক্ৰিয়াযুক্ত বাক্য, ক্ৰিয়ামুক্ত বাক্য আদি), উক্তি (প্ৰত্যক্ষ উক্তি, পৰোক্ষ উক্তি) আদি ব্যাকৰণৰ উপাদানৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

ব্যাকৰণৰ উপাদান বুলিলে আমি সামগ্রিকভাৱে ধ্বনিতত্ত্ব, ৰূপতত্ত্ব আৰু বাক্যতত্ত্বৰ উপাদানসমূহক বুজোঁ। এই উপাদানসমূহ প্রত্যেক ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ বাবেই প্রয়োজনীয়। কিন্তু এটা কথা আমি মনত ৰাখিব লাগিব যে ভাষাবোৰৰ মাজত বিভিন্নতা আছে। সেয়েহে প্রত্যেক ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ উপাদানবোৰৰ মাজত বিভিন্নতা থাকিব পাৰে। পৃথিৱীৰ সকলো ভাষাৰ ক্ষেত্রত প্রযোজ্য হোৱাকৈ ব্যাকৰণৰ কিছুমান সাধাৰণ উপাদান থাকে। কিন্তু প্রত্যেক ভাষাতে ব্যাকৰণৰ প্রতিটো উপাদান নাথাকিবও পাৰে। অৱশ্যে সকলো ভাষাতে কম-বেছি পৰিমাণে এই উপাদানসমূহ থকা দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে — অসমীয়া ভাষাত দ্বিবচন নাই। কিন্তু অসমীয়া ভাষাৰ মূল উৎস সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণত দ্বিবচনৰ প্রয়োগ আছে।

আমি আগতেই উল্লেখ কৰি আহিছোঁ যে ধ্বনিবিজ্ঞান আৰু ধ্বনিতত্ত্বৰ লগত ব্যাকৰণৰ সম্পর্ক আছে। সেয়েহে কোনো ভাষাৰ ধ্বনিবিজ্ঞানৰ আলোচ্য বিষয় কিছুমান সেই ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ ভিতৰত সোমাই পৰে। কিন্তু সেইবুলি ভাষাবিজ্ঞানৰ অন্তর্গত সমগ্র ধ্বনিতত্ত্ব আৰু ৰূপতত্ত্বৰ আলোচনা ব্যাকৰণত পোৱা নাযায়। কিন্তু ধ্বনিতত্ত্ব আৰু ৰূপতত্ত্বৰ কিছুমান মৌলিক উপাদান ব্যাকৰণবো উপাদান। বাক্যৰ গঠন পদ্ধতিহে ব্যাকৰণৰ উপাদান। বাক্যৰ গঠনৰ লগত জড়িত উপাদানসমূহ; যিবোৰ ৰূপতত্ত্ব আৰু ধ্বনিতত্ত্বৰ লগতো আংশিকভাৱে জড়িত, সেইসমূহেই ব্যাকৰণৰ উপাদান।

১.৭ অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস

অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ ইতিহাস বৰ বেছি পুৰণি নহয়। পোন প্রথমে খ্রীষ্টান মিছনেৰীৰ হাততে ইংৰাজী ভাষাত অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ ৰচিত হয়। তাৰ পিছতহে অসমীয়া লোকসকলে নিজৰ মাতৃভাষাত ব্যাকৰণ ৰচনাৰ প্রয়াস কৰা আমি দেখিবলৈ পাওঁ।

অসমীয়া ভাষাৰ প্রথম ব্যাকৰণখন হৈছে *Grammar of the* ***Asamese*** *Language*। আমেৰিকাৰ বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী উইলিয়াম ৰবিন্সনে ১৮৩৯ চনত এইখন ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে। ব্যাকৰণখন ইংৰাজী ভাষাৰ মাধ্যমত, লেটিন ব্যাকৰণৰ আৰ্হিত ৰচনা হৈছিল আৰু শ্রীৰামপুৰৰ পৰা প্রকাশিত হৈছিল। এই ব্যাকৰণখন ৰচনাৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল ইংৰাজ শাসকবর্গৰ অসমীয়া ভাষা শিকিবলৈ সুবিধা কৰি দিয়া। ইয়াৰ ন বছৰৰ পাছত ১৮৪৮ চনত আমেৰিকাৰ বেপ্টিষ্ট মিছনেৰী ড° নাথান ব্রাউনে *Grammatical Notices of the* ***Asamese*** *Language* নামেৰে দ্বিতীয়খন অসমীয়া ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে। এই ব্যাকৰণখনৰ প্রথম সংস্কৰণত ভাষাটো যেনেদৰে উচ্চাৰিত হয় তেনেদৰেই লিখিত ৰূপো দিয়া হৈছিল। এইখন পূর্ণাংগ ব্যাকৰণ নহয়। কিন্তু অসমীয়া ভাষা শিকিবৰ বাবে প্রয়োজনীয় বিষয়সমূহ ইয়াত চমু আৰু শুদ্ধ ৰূপত প্রকাশ পাইছে।

Asamese ঃ ব্যাকৰণ পুথিখনৰ প্রকাশৰ সময়ত Assamese শব্দটি Asamese হিচাপে লিখা হৈছিল বাবে তেনেদৰেই উল্লেখ কৰা হ'ল।

জানি থোৱা ভাল

ড° নাথান ব্রাউনে ৰচনা কৰা দ্বিতীয়খন অসমীয়া ব্যাকৰণৰ প্রথম সংস্কৰণটিৰ নাম আছিল *Grammatical Notices of the*

Asamese Language। এই পুথিখন ১৮৯৩ চনত P. H. Moore চাহাবে সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰা তৃতীয় সংস্কৰণটিত নামটো সলাই *Grammatical Notes on the Assamese Language* কৰা হয় আৰু তাত পুৰণি বিভিন্ন তথ্য বিকৃত কৰা হৈছিল। পুথিখনৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ কেতিয়া, ক'ৰ পৰা প্ৰকাশ পাইছিল সেই সম্পৰ্কে কোনো তথ্য পোৱা নাযায়। বৰ্তমান ইয়াৰে প্ৰথম সংস্কৰণটোৰ আধাৰত অধ্যাপক নগেন শইকীয়াই সম্পাদনা কৰি কিতাপখন পুনৰ প্ৰকাশ কৰিছে। প্ৰসংগক্ৰমে উল্লেখযোগ্য যে, https://ia600305.us.archive.org/24/items/grammaticalnotic00browrich/grammaticalnotic00browrich.pdf উৎসৰ পৰা পুৰণি সংস্কৰণটোৰে ডিজিটেল ৰূপো আগ্ৰহী শিক্ষাৰ্থীয়ে বিনামূলীয়াকৈ ডাউনলড কৰি ল'ব পাৰিব।

১৮৯৪ চনত অক্সফ'ৰ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ত অধ্যাপক জি. এফ. নিকল(G. F. Nicoll)-এ এখন অসমীয়া ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে। তেওঁৰ *Manual of the Bengali Language* নামৰ বাংলা ব্যাকৰণখনৰ শেষত Appendix V : *Sketch of Assamese Grammar* খন সংযোজিত কৰে। মাত্ৰ চল্লিশ পৃষ্ঠাৰ (পৃষ্ঠা ৩২৩-৩৬২) ই এখন চমু ব্যাকৰণ। ইয়াত ঠাই বিশেষে বাংলা ভাষাৰ লগত অসমীয়া ভাষাৰ মিল-অমিলবোৰ আঙুলিয়াই যোৱা দেখা যায়।

১৯৪৯ চনত গুৱাহাটীৰ ডনবস্কৰ কেথলিক মিছনৰ ফাদাৰ অ' পাভিয়তিয়ে (Fr. O. Paviotti) *An Assamese Grammar with Vocabulary and Exercises* নামেৰে এখন ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে। এই ব্যাকৰণখন ইংৰাজী ভাষাত প্ৰকাশ কৰা হৈছিল। ব্যাকৰণখনৰ আৰম্ভণিতে A Note on the Origin and Development of Assamese Language এই নামৰ এটি ভূমিকা আছে। ইয়াত অসমীয়া ভাষাৰ মূলৰ বিষয়ে লেখকে আলোচনা কৰিছে। এই ব্যাকৰণখন ৰবিন্সন, ব্ৰাউন আৰু নিকলৰ ব্যাকৰণ তিনিখনতকৈ উন্নত। ইয়াক ভাষাটোৰ বৰ্তমান ৰূপৰ লগত কিছু পৰিমাণে খাপ খোৱা বুলি ক'ব পাৰি। এই ব্যাকৰণখনৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ লিখকৰ অনুৰোধক্ৰমে ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ দ্বাৰা সংশোধিত আৰু পৰিবৰ্ধিত হৈ গুৱাহাটীৰ ডনবস্কৰ পৰা ১৯৮৭ চনত ছপা হৈ ওলাইছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণখনৰ নাম কি আৰু এই ব্যাকৰণখন কোনে ৰচনা কৰিছিল?

.....

১৮৫৯ চনত (১৭৮১ শকত) হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* ৰচনা কৰে। এইখনেই অসমীয়া ভাষাত ৰচিত প্ৰথম ব্যাকৰণ। ইয়াত সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা হৈছে। সম্ভৱতঃ ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰৰ *ব্যাকৰণ কৌমুদি*খনৰ প্ৰভাৱো ইয়াত আছে। অসমীয়া

ব্যাকৰণৰ বৰ্ণমালা, আখৰ-জোঁটনি, ণত্ববিধি-ষত্ববিধি, সন্ধি, সমাস আদিৰ বিষয়ে ইয়াত আলোচনা সন্নিৱিষ্ট হৈছে। এই ব্যাকৰণখন ৰচিত হোৱাৰ সময়ত অসমৰ শিক্ষা-ব্যৱস্থা, প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থা সকলোতে অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষাৱহে প্ৰচলন আছিল। মাতৃভাষাৰ এই দুৰ্দিনৰ সময়ত সমাজ-সচেতক হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ এনে প্ৰচেষ্টা সঁচাকৈয়ে প্ৰশংসনীয়। আমেৰিকান মিছনেৰীসকলৰ উদ্যোগত আৰু কিছু মুষ্টিমেয় জাতীয়তাবাদী ভাবধাৰাৰ অসমীয়া লোকৰ প্ৰচেষ্টাত অসমীয়া ভাষাই পুনৰ্জীৱন লাভ কৰে। এনে সময়ত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ১৮৭৩ চনত সম্পূৰ্ণ সংশোধিত ৰূপত ব্যাকৰণখনৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ প্ৰকাশ কৰে। ১৮৫৯ চনৰ পৰা ১৯৫৯ চনৰ ভিতৰত এই ব্যাকৰণ খনৰ ২৪ টা সংস্কৰণ ছপা হৈছে। ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ে এক দশক আগতে এই পুথিখন পুনৰ প্ৰকাশ কৰে। *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* এই নামটো যথাসম্ভৱ লিখকৰ জীৱিত কালতে সলাই *অসমীয়া ব্যাকৰণ* কৰা হৈছিল।

হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ব্যাকৰণখন অসমীয়া ভাষাত ৰচিত অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ক্ষেত্ৰত এক মাইলৰ খুঁটি। পৰৱৰ্তী কালৰ অৰ্থাৎ কুৰি শতিকাত লিখিত সকলোবোৰ ব্যাকৰণৰ ওপৰত কম-বেছি পৰিমাণে ইয়াৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। ১৮৭৩ চনত অসমৰ পঢ়াশালিবোৰত অসমীয়া ভাষাৰ পুনৰ প্ৰচলন হয়। লগে লগে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ আৰু পাঠ্যপুথি ৰচনাই প্ৰসাৰ লাভ কৰে। এই সময়ছোৱাত ৰচিত দীনবন্ধু তৰ্কালংকাৰৰ *অসমীয়া ল'ৰাৰ ব্যাকৰণ* (৪৯+২পৃষ্ঠাৰ) খনৰ নাম উল্লেখযোগ্য। ১৮৭৩ চনৰ পৰা ১৮৭৮ চনলৈকে মাত্ৰ পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত এই ব্যাকৰণখনৰ ছয়টা সংস্কৰণ ওলায়। সংবৰ্ধিত ষষ্ঠ সংস্কৰণৰ পৃষ্ঠাৰ সংখ্যা আছিল ৫৮+৪। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱায়ো ১৮৮২ চনত (১৮০৪ শকত) স্কুলীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উদ্দেশ্যে *অসমীয়া ল'ৰাৰ ব্যাকৰণ* নামেৰে এখন চমু ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে।

এই প্ৰসংগতে মনত ৰাখিব যে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণখন ওলোৱাৰ আগতে ব্যাকৰণ নহ'লেও অসমীয়া ভাষাৰ ভালেখিনি তথ্যপূৰ্ণ কথা আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ *A few Remarks on Assamese Language* (১৮৫৫)-ত প্ৰকাশ পাইছিল। সেয়ে অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস, আলোচনাত এইখন গ্ৰন্থৰো উল্লেখ কৰিব পাৰি।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ অসমীয়া ভাষাত ৰচিত প্ৰথম অসমীয়া ব্যাকৰণখনৰ নাম কি আৰু এইখন ব্যাকৰণ কোনে ৰচনা কৰিছিল?

.....

১৮৮৪ চনত ধৰ্মেশ্বৰ গোস্বামীৰ দ্বাৰা লিখিত *ল'ৰাবোধ ব্যাকৰণ* কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশ পায়। নাৰায়ণ শৰ্মা বিদ্যাভূষণৰ *আশুবোধ ব্যাকৰণ*খন ১৮৮৭ চনৰ ভিতৰত দুবাৰ প্ৰকাশ হৈছিল। এই ব্যাকৰণখনৰ পৃষ্ঠাৰ সংখ্যা ৯৪। কুৰি শতিকাৰ প্ৰাৰম্ভতে ১৯১০ চনত লোকনাথ শৰ্মাৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণে* ছপাশালৰ মুখ দেখে। অৱশ্যে পঢ়াশালীৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ

উপযুক্ত পাঠ্যপুথি কৰাৰ উদ্দেশ্যে পৰৱৰ্তী সংস্কৰণবোৰত এই ব্যাকৰণখনৰ নানান সংযোজন আৰু সংবৰ্ধন কৰা হৈছিল।

অসমীয়া ব্যাকৰণ চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে কুৰি শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকত দেবানন্দ ভৰালিয়ে এটা নতুন দিশৰ সুচনা কৰে। তেওঁ *Manual of Assamese Grammar* নামেৰে ইংৰাজীত এখন ব্যাকৰণ লিখিছিল বুলি *অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ* নামৰ গ্ৰন্থখনিত উল্লেখ কৰিছে। *অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ* গ্ৰন্থত তেওঁ অতি চমু পৰিসৰতে অসমীয়া ভাষাৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক সামগ্ৰী (যেনে — অসমীয়া বৰ্ণমালা আৰু তাৰ উচ্চাৰণ, শব্দৰূপ, তদ্ধিত প্ৰত্যয়, সমাস, ক্ৰিয়া, কৃদন্ত, ক্ৰিয়া বিশেষণ, অব্যয় আদি)-সমূহৰো আলোচনা তেওঁ দাঙি ধৰিছে।

১৯২৫ চনত প্ৰকাশিত সত্যনাথ বৰাৰ *বহল ব্যাকৰণে* অসমীয়া ভাষাক এখন সুসংহত ব্যাকৰণ প্ৰদান কৰে। ই অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ভেটিটো অধিক সুদৃঢ় কৰি তোলে। সত্যনাথ বৰাৰ এইখন ব্যাকৰণ বহু পৰিমাণে "অসমীয়া ভাষাৰ বিজ্ঞানসন্মত বিশ্লেষণৰ আন্তৰিক প্ৰচেষ্টা।" এইখন অতি উন্নত মানদণ্ডৰ ব্যাকৰণ বুলি স্বীকৃত হৈছে। উল্লেখযোগ্য যে ব্যাকৰণ সম্পৰ্কে সত্যনাথ বৰাৰ দৃষ্টিভংগী আছিল আধুনিক মানৰ। তেওঁৰ মতে — "ব্যাকৰণ ভাষাৰ বিশ্লেষণ বা ভাঙ্গনি। ই ভাষা এটাক খণ্ড খণ্ড কৰি, তাৰ গঠন আৰু গঠন প্ৰণালীটোক ভাঙ্গি-চিঙ্গি ভিন ভিন কৰি দেখুৱাই দিয়ে, আৰু সেই ভিন ভিন খণ্ডবিলাকৰ ভিন ভিন নাম দিয়ে। যথাৰ্থ পক্ষত ব্যাকৰণে ভাষা নিশিকায়, ভাষাটোক ফালি-ছিৰি তাৰ ভিতৰ ডোখৰ কেনেকুৱা তাকে মাথোন দেখুৱাই দিয়ে।" আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানীৰ মতেও ব্যাকৰণ নিৰ্দেশাত্মক নহৈ বৰ্ণনাত্মক হ'ব লাগে। ১৯৩৩ চনত শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে *সৰল ব্যাকৰণ* ৰচনা কৰে।

পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত কালিৰাম মেধিৰ *অসমীয়া ভাষাতত্ত্ব আৰু ব্যাকৰণ* ১৯৩৬ চনত প্ৰকাশ পায়। অসমীয়া ভাষাৰ উৎপত্তি আৰু ক্ৰমবিকাশৰ এক বিস্তৃত বিৱৰণ দাঙি ধৰা ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল। এই উদ্দেশ্যৰ স্পষ্ট ৰূপ ইয়াৰ ইংৰাজী শিৰোনামত পোৱা যায় — Assamese Grammar and Origin of the Assamese Language with an Introduction Containing a Short History of Assamese Literature। সেয়েহে আমি ইয়াক অসমীয়া ভাষাৰ ***ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনমূলক ব্যাকৰণ*** (Historical Grammar of the Assamese Language) বুলি ক'ব পাৰো। ১৯৪১ চনত ড° বাণীকান্ত কাকতিৰ — *Assamese : Its Formation and Development* নামৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন প্ৰকাশ পায়। "অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাস, ধ্বনিতত্ত্ব আৰু ৰূপতত্ত্বৰ ই এক পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ বিশ্লেষণ।" দৰাচলতে কালিৰাম মেধি আৰু বাণীকান্ত কাকতিৰ উক্ত গ্ৰন্থ দুখন হৈছে অসমীয়া ভাষাৰ ভাষাতাত্ত্বিক আৰু ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনৰ আলোচনা।

এই সময়ছোৱাত ৰচিত আন এখন উল্লেখযোগ্য ব্যাকৰণ হৈছে কালীচৰণ পাটোৱাৰীৰ *ল'ৰাবোধ ব্যাকৰণ*। এইখন ১৯৪১ চনত প্ৰকাশ পায়। ১৯৪২ চনত সোনাৰাম চৌধুৰীৰ *অসমীয়া সাহিত্যবোধ ব্যাকৰণ* প্ৰকাশিত হয়। কুৰি শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্ধত অসমৰ পঢ়াশালিবোৰৰ ওপৰ

ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনমূলক ব্যাকৰণ ঃ কোনো এটা ভাষাই প্ৰাচীন কালৰপৰা বিভিন্ন সময়ৰ মাজেৰে বিৱৰ্তিত বা বিকশিত হৈ কেনেদৰে বৰ্তমানৰ ৰূপটো পালে তাৰ বিৱৰণকে ভাষাটোৰ ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনমূলক ব্যাকৰণ বোলে।

মহলাৰ ব্যাকৰণৰ পাঠ্যৰূপে চাৰিখন উল্লেখযোগ্য ব্যাকৰণ প্ৰচলিত হোৱা আমি দেখিবলৈ পাওঁ। সেইসমূহ হ'ল — হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণ*, সত্যনাথ বৰাৰ *বহল ব্যাকৰণ*, লোকনাথ শৰ্মাৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণ* আৰু সোনাৰাম চৌধুৰীৰ *অসমীয়া সাহিত্যবোধ ব্যাকৰণ*।

অসমৰ শিক্ষাবিভাগৰ নিৰ্দেশনামৰ্মে বিদ্যালয়ৰ তলৰ শ্ৰেণীবোৰৰ কাৰণেও নানান সৰু সৰু ব্যাকৰণ ৰচিত হৈছিল। ইয়াৰ ভিতৰত শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ *সৰল ব্যাকৰণ* আৰু কালীচৰণ পাটোৱাৰীৰ *ল'ৰাবোধ ব্যাকৰণ* আদিৰ নাম ল'ব পাৰি। ঘনকান্ত শৰ্মাৰ *অসমীয়া ভাষাশিক্ষা ব্যাকৰণ* ১৯৫০ চনত প্ৰকাশ পায়। ১৯৫২ চনত প্ৰকাশিত তাৰানাথ বৰপূজাৰীৰ *অসমীয়া ভাষাবোধ ব্যাকৰণখনো* পঢ়াশালিৰ তলৰ খাপৰ কাৰণে ৰচনা কৰা হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে এই সকলোবোৰ ব্যাকৰণেই নিতান্ত গতানুগতিক ধাৰণাৰে ৰচিত। পঞ্চাশৰ দশকতো কেইবাখনো ডাঙৰ ব্যাকৰণ ৰচিত হৈছিল। তাৰ ভিতৰত ১৯৫৩ চনত প্ৰথম প্ৰকাশিত গিৰিধৰ শৰ্মাৰ *আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* উল্লেখনীয়। এই ব্যাকৰণ গ্ৰন্থখনত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু সত্যনাথ বৰাৰ ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়। ইয়াৰ উপৰি সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ প্ৰভাৱো কিছু পৰিলক্ষিত হয়। ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ *শুদ্ধ অসমীয়া* ১৯৫৩ চনত প্ৰকাশ পায়। এইখন ৪১ পৃষ্ঠাযুক্ত এখন সৰু পুথি। ইয়াত অসমীয়া ব্যাকৰণৰ পূৰ্ণাঙ্গ আলোচনা নাই যদিও ই এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। আন এখন প্ৰণিধানযোগ্য ব্যাকৰণ হৈছে ড° হৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ জিলিঙনি*। ১৯৫৪ চনত এইখন গ্ৰন্থ প্ৰথম প্ৰকাশ পায়। এইখনতো হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, সত্যনাথ বৰাৰ লগতে সংস্কৃত ব্যাকৰণৰো প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায়।

১৯৭২ চনত কেইবাজনো লেখকৰ অসমীয়া ব্যাকৰণৰ গ্ৰন্থ প্ৰকাশিত হয়। সেইসমূহ হ'ল — বিনন্দ চন্দ্ৰ বৰ্মনৰ *অসমীয়া ভাষাবোধৰ ব্যাকৰণ*, ভূপেন্দ্ৰ নাথ চৌধুৰীৰ *নতুন অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ*, ড° মুকুন্দ মাধৱ শৰ্মাৰ *ব্যাকৰণ মঞ্জৰী* আৰু ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ *অসমীয়া গোলোক ব্যাকৰণ, সুবোধ ভাগ আৰু প্ৰবোধ ভাগ*। ইয়াৰে ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ পুথিখন অসমীয়া ভাষাত ভাষাবৈজ্ঞানিক ভিত্তিত ৰচিত প্ৰথম ব্যাকৰণ বুলি স্বীকৃত হৈছে। ইয়াত ভাষাবৈজ্ঞানিক নীতি আৰু সূত্ৰ অনুসৰি অসমীয়া ভাষাৰ গঠনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। ভূপেন্দ্ৰনাথ চৌধুৰী আৰু বিনন্দচন্দ্ৰ বৰ্মনৰ ব্যাকৰণৰ পুথি দুখন ১৯৭০-৭২ চনলৈ চৰকাৰৰ দ্বাৰা অনুমোদিত হৈ চলি আহিছিল। ভগবান মৰলে ১৯৭৪ চনত *অসমীয়া ব্যাকৰণ জ্যোতি* ৰচনা কৰে। এইখন শিক্ষাবিভাগৰ ওপৰ মহলাৰ নিৰ্ধাৰিত পাঠ্যক্ৰমক ভিত্তি কৰি ৰচিত হৈছে। ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়েও ১৯৮১ চনত *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* পুথি ৰচনা কৰে। এই ব্যাকৰণ পুথিত ভাষাবৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গী গ্ৰহণ কৰা আমি দেখিবলৈ পাওঁ। ১৯৮৭ চনত ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ* প্ৰকাশ পায়। ইয়াত অসমীয়া ভাষাৰ বিচাৰ-বিশ্লেষণে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ কেনে হোৱা উচিত, ইয়াত কি কি বিষয়ৰ কেনেদৰে বিশ্লেষণ হ'ব লাগে — এই বিষয়ে আলোচনা সন্নিৰিষ্ট হৈছে। প্ৰসঙ্গক্ৰমে মনত ৰাখিব যে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ লেখকসকলৰ ভিতৰত নতুন দৃষ্টিভংগীৰ দাবী কৰিব পৰা ব্যক্তি দুগৰাকী হ'ল ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী।

এই দুগৰাকী ভাষাতত্ত্বৰ পণ্ডিতে ৰচনা কৰা ব্যাকৰণ কেইখন হ'ল অসমীয়া ব্যাকৰণ ৰচনাৰ আধুনিক বিজ্ঞানসন্মত প্ৰচেষ্টা।

১৯৮৯ চনত বাপচন্দ্ৰ মহন্তৰ *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ৰূপৰেখা* প্ৰকাশিত হয়। ই নতুন আৰ্হিত অসমীয়া ভাষাৰ বিশ্লেষণাত্মক ব্যাকৰণ। ড° ৰমেশ পাঠকৰ *ব্যাকৰণ আৰু প্ৰাকৃতি বিজ্ঞান* (১৯৮৮) পুথিখনিতো আধুনিক ৰীতিৰে বিশ্লেষণ দাঙি ধৰা হৈছে। এইখন পুথি ঘাইকৈ মহাবিদ্যালয় পৰ্যায়ৰ বাবে লিখা। ড° দীপ্তি ফুকন পাটগিৰীৰ *আধুনিক অসমীয়া ব্যাকৰণ* ১৯৯৮ চনত প্ৰকাশ পায়। মুখ্যতঃ অসমৰ শিক্ষাবিভাগৰ উচ্চ মাধ্যমিক স্তৰৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উদ্দেশ্যে এই ব্যাকৰণ গ্ৰন্থখন ৰচনা কৰা হৈছে। ২০০০ চনত ড° গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ আন এখন ব্যাকৰণ গ্ৰন্থ প্ৰকাশিত হয়। এইখনৰ নাম হৈছে *অসমীয়া ব্যাকৰণ প্ৰৱেশ*। ইয়াত অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ বিভিন্ন সৰল বৰ্ণনা পোৱা যায়।

১.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ব্যাকৰণ সম্বন্ধে বিভিন্ন ভাষাবিদ আৰু বাগ্‌বিজ্ঞানীয়ে আগবঢ়োৱা সংজ্ঞাৰ জৰিয়তে তেওঁলোকৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিচিতি লাভ কৰিলে।
- পৰম্পৰাগত আৰু আধুনিক ব্যাকৰণৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে।
- ব্যাকৰণৰ লগত ভাষাবিজ্ঞান আৰু ভাষাতত্ত্ব কেনেদৰে জড়িত সেই বিষয়ে উমান পালে।
- ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ, বৰ্ণনাত্মক ব্যাকৰণ, তুলনামূলক ব্যাকৰণ, বিৰোধী ব্যাকৰণ আৰু ৰূপান্তৰসৃজন ব্যাকৰণ কাক বোলে সেয়া জ্ঞাত হ'ল।
- ব্যাকৰণৰ লগত যে ধ্বনিতাত্ত্বিক, ৰূপতাত্ত্বিক আৰু বাক্যতাত্ত্বিক উপাদান জড়িত হৈ থাকে সেই বিষয়ে ধাৰণা লভিলে।
- অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস সংক্ষিপ্ত ৰূপত অধ্যয়ন কৰিলে।

১.৯ অধিক জানিবলৈ

১) কাকতি, বাণীকান্ত (১৯৯৬); *অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ;* (হাজৰিকা, বিশ্বেশ্বৰ অনু.); ৰৰপেটা ঃ বাণীকান্ত কাকতি জন্ম শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপন সমিতি (প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯৪১)।

২) গোস্বামী, উপেন্দ্রনাথ (১৯৯৭); *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ;* গুৱাহাটী ঃ মণি-মাণিক প্ৰকাশ।

৩) গোস্বামী, উপেন্দ্রনাথ (১৯৯৩); *ভাষা-বিজ্ঞান;* গুৱাহাটী ঃ মণি-মাণিক প্ৰকাশ।

৪) গোস্বামী, গোলোকচন্দ্র (১৯৯৯); *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্রেৰী।

৫) ঠাকুৰ, নগেন আৰু ডেকা, খগেশসেন (সম্পাঃ) (২০০২); *ভাষা-চিন্তা-বিচিত্রা;* গুৱাহাটী ঃ পূৰেৰুণ।

৬) ডেকা, খগেশসেন (২০০২); *ব্যাকৰণ ঃ প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য;* গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্রকাশন।

৭) দত্ত বৰুৱা, ফণীন্দ্র নাৰায়ণ (২০০৬); *আধুনিক ভাষাবিজ্ঞানৰ পৰিচয়;* গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

৮) বৰা, সত্যনাথ (১৯৯৮); *বহল ব্যাকৰণ;* গুৱাহাটী।

৯) বৰুৱা, হেমচন্দ্র (১৯৯৮); *অসমীয়া ব্যাকৰণ;* ডিব্রুগড় ঃ ডিব্রুগড় বিশ্ববিদ্যালয়।

১১) ভৰালী, দেবানন্দ (১৯৯৩); *অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

১২) মেধি, কালিৰাম (১৯৯৯); *অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

১.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ গ্রীক ভাষা।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আছে।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ আমেৰিকাৰ বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী উইলিয়াম ৰবিন্সনে লিখা *Grammar of the Asamese Language.*

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ হেমচন্দ্র বৰুৱাই লিখা *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ* ।

১.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ তলত দিয়া প্রশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক —

(ক) পাণিনিয়ে ৰচনা কৰা ব্যাকৰণ পুথিখনৰ নাম কি?

(খ) পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ ব্যাখ্যামূলক, আনহাতে আধুনিক ব্যাকৰণ বর্ণনাত্মক — কথাষাৰ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ।

(গ) কালিৰাম মেধিৰ ৰচনা কৰা ব্যাকৰণখনৰ নাম কি আৰু কেতিয়া প্ৰথম প্ৰকাশ পাইছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ব্যাকৰণৰ যিকোনো দুটি সংজ্ঞা দিয়ক।

চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ব্যাকৰণ শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থৰ বিষয়ে চমু আলোচনা আগবঢ়াওক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণ আৰু আধুনিক ব্যাকৰণ কাক বোলে? দুয়োটাৰে পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ব্যাকৰণ প্ৰধানতঃ কেইপ্ৰকাৰৰ আৰু কি কি? যিকোনো দুই প্ৰকাৰৰ ব্যাকৰণৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ব্যাকৰণৰ উপাদান বুলিলে কি বুজা যায়? ব্যাকৰণৰ উপাদানসমূহৰ বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ অসমীয়া ব্যাকৰণৰ ইতিহাস নিৰ্ণয় কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ইংৰাজী ভাষাৰ মাধ্যমত লিখা অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ কেইখনৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।

*** ***** ***